

TỔNG KẾT VỀ NGỮ PHÁP (tiếp theo)

C – THÀNH PHẦN CÂU

I – THÀNH PHẦN CHÍNH VÀ THÀNH PHẦN PHỤ

1. Kể tên các thành phần chính, thành phần phụ của câu ; nêu dấu hiệu nhận biết từng thành phần.

2. Hãy phân tích thành phần của các câu sau đây :

a) *Đôi càng tôi mẫm bóng.*

(Tô Hoài, *Đế Mèn phiêu lưu kí*)

b) *Sau một hồi trống thúc vang dội cả lòng tôi, mấy người học trò cũ đến sắp hàng dưới hiên rồi đi vào lớp.*

(Thanh Tịnh, *Tôi đi học*)

c) *Còn tấm gương bằng thuỷ tinh tráng bạc, nó vẫn là người bạn trung thực, chân thành, thẳng thắn, không hề nói dối, cũng không bao giờ biết nịnh hót hay độc ác...*

(Bằng Sơn, *U tôi*)

II – THÀNH PHẦN BIỆT LẬP

1. Kể tên và nêu dấu hiệu nhận biết các thành phần biệt lập của câu.

2. Hãy cho biết mỗi từ ngữ in đậm trong các đoạn trích dưới đây là thành phần gì của câu.

a) *Có lẽ tiếng Việt của chúng ta đẹp bởi vì tâm hồn của người Việt Nam ta rất đẹp, bởi vì đời sống, cuộc đấu tranh của nhân dân ta từ trước tới nay là cao quý, là vĩ đại, nghĩa là rất đẹp.*

(Phạm Văn Đồng, *Giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt*)

b) *Ngắm ra thì tôi chỉ nói lấy sương miệng tôi.*

(Tô Hoài, *Đế Mèn phiêu lưu kí*)

c) *Trên những chặng đường dài suốt 50, 60 ki-lô-mét, chúng ta chỉ gặp cây dứa : dứa xiêm thấp lè tè, quả tròn, nước ngọt, dứa nếp lơ lửng giữa trời, quả vàng xanh mơn mớn, dứa lửa lá đỏ, vỏ hồng...*

(Theo Hoàng Văn Huyền, *Những mẩu chuyện địa lí*)

d) *Có người khề nói :*

– *Bấm, để có khi đê vỡ !*

Ngài cau mặt, gắt rằng :

– *Mặc kệ !*

(Phạm Duy Tốn, *Sóng chết mặc bay*)

e) *Ơi chiếc xe vận tải
Ta cầm lái đi đây
Nặng biết bao ân nghĩa
Quý hơn bao vàng đây !*

(Tố Hữu, *Bài ca lái xe đêm*)

D – CÁC KIỂU CÂU

I – CÂU ĐƠN

1. Tìm chủ ngữ, vị ngữ trong các câu đơn sau đây :

a) *Nhưng nghệ sĩ không những ghi lại cái đã có rồi mà còn muốn nói một điều gì mới mẻ.*

(Nguyễn Đình Thi, *Tiếng nói của văn nghệ*)

b) *Không, lời gửi của một Nguyễn Du, một Tôn-xtôi cho nhân loại phức tạp hơn, cũng phong phú và sâu sắc hơn.*

(Nguyễn Đình Thi, *Tiếng nói của văn nghệ*)

c) *Nghệ thuật là tiếng nói của tình cảm.*

(L. Tôn-xtôi)

d) Tác phẩm vừa là kết tinh của tâm hồn người sáng tác, vừa là sợi dây truyền cho mọi người sự sống mà nghệ sĩ mang trong lòng.

(Nguyễn Đình Thi, *Tiếng nói của văn nghệ*)

e) [Lúc đi, đứa con gái đầu lòng của anh – và cũng là đứa con duy nhất của anh, chưa đầy một tuổi.] Anh thứ sáu và cũng tên Sáu.

(Nguyễn Quang Sáng, *Chiếc lược ngà*)

2. Trong những đoạn trích sau đây, câu nào là câu đặc biệt ?

a) Chợt ông lão lặng hẳn đi, chân tay nhũn ra, tưởng chừng như không cất lên được... Có tiếng nói léo xéo ở gian trên. Tiếng mẹ chủ... Mẹ nói cái gì vậy ? Mẹ nói cái gì mà ào ào thế ? Trống ngực ông lão đập thình thịch.

(Kim Lân, *Làng*)

b) Không hiểu sao nói đến đây, bác lái xe lại liếc cô gái. Cô bất giác đỏ mặt lên.

– Một anh thanh niên hai mươi bảy tuổi ! Đây là đỉnh Yên Sơn, cao hai nghìn sáu trăm mét. Anh ta làm công tác khí tượng kiêm vật lí địa cầu.

(Nguyễn Thành Long, *Lặng lẽ Sa Pa*)

c) Tôi bỗng thần thờ, tiếc không nói nổi. Rõ ràng tôi không tiếc những viên đá. Mưa xong thì tạnh thôi. Mà tôi nhớ một cái gì đấy, hình như mẹ tôi, cái cửa sổ, hoặc những ngôi sao to trên bầu trời thành phố [...]. Những ngọn điện trên quảng trường lung linh như những ngôi sao trong câu chuyện cổ tích nói về những xứ sở thần tiên. Hoa trong công viên. Những quả bóng sút vô tội vạ của bọn trẻ con trong một góc phố. Tiếng rao của bà bán xôi sáng có cái mủng đội trên đầu...

Chao ôi, có thể là tất cả những cái đó. Những cái đó ở thiệt xa... Rồi bỗng chốc, sau một cơn mưa đá, chúng xoáy mạnh như sóng trong tâm trí tôi...

(Lê Minh Khuê, *Những ngôi sao xa xôi*)

II – CÂU GHÉP

1. Hãy tìm câu ghép trong các đoạn trích sau đây :

a) Tác phẩm nghệ thuật nào cũng xây dựng bằng những vật liệu mượn ở thực tại. Nhưng nghệ sĩ không những ghi lại cái đã có rồi mà còn muốn nói

một điều gì mới mẻ. Anh gửi vào tác phẩm một lá thư, một lời nhắn nhủ, anh muốn đem một phần của mình gộp vào đời sống chung quanh.

(Nguyễn Đình Thi, *Tiếng nói của văn nghệ*)

b) Tôi rửa cho Nho bằng nước đun sôi trên bếp than. Bông băng trắng. Vết thương không sâu lắm, vào phần mềm. Nhưng vì bom nổ gần, Nho bị choáng. Tôi tiêm cho Nho. Nho lim dim mắt, dễ chịu...

(Lê Minh Khuê, *Những ngôi sao xa xôi*)

c) Ông lão vừa nói vừa chăm chăm nhìn vào cái bộ mặt lì xì của người bà con họ bên ngoài dãn ra vì kinh ngạc ấy mà ông lão hả hê cả lòng. Ông thấy cái lẳng ấy một phần như có ông.

(Kim Lân, *Làng*)

d) Những nét hờn hở trên mặt người lái xe chợt duỗi ra rồi băng đi một lúc, bác không nói gì nữa. Còn nhà họa sĩ và cô gái cũng nín bật, vì cảnh trước mặt bỗng hiện lên đẹp một cách kì lạ. Nắng bây giờ bắt đầu len tới, đốt cháy rừng cây.

(Nguyễn Thành Long, *Lặng lẽ Sa Pa*)

e) – Ô! Cô còn quên chiếc mùi soa đây này!

Anh thanh niên vừa vào, kêu lên. Để người con gái khỏi trở lại bàn, anh lấy chiếc khăn tay còn vo tròn cặp giữa cuốn sách tới trả cho cô gái.

(Nguyễn Thành Long, *Lặng lẽ Sa Pa*)

2. Chỉ ra các kiểu quan hệ về nghĩa giữa các vế trong những câu ghép tìm được ở bài tập 1.

3. Quan hệ về nghĩa giữa các vế trong những câu ghép sau đây là quan hệ gì?

a) Anh mong được nghe một tiếng "ba" của con bé, nhưng con bé chẳng bao giờ chịu gọi.

(Nguyễn Quang Sáng, *Chiếc lược ngà*)

b) Ông xách cái làn trứng, cô ôm bó hoa to.

(Nguyễn Thành Long, *Lặng lẽ Sa Pa*)

c) Giá mà anh ấy còn, anh ấy sẽ làm thêm được bao nhiêu là việc nữa!

(Đỗ Chu, *Mùa cá bột*)

4. Từ mỗi cặp câu đơn sau đây, hãy tạo ra những câu ghép chỉ các kiểu quan hệ nguyên nhân, điều kiện, tương phản, nhượng bộ (theo chỉ dẫn) bằng quan hệ từ thích hợp.

- Quả bom tung lên và nổ trên không. Hàm của Nho bị sập.	=>	<=	Nguyên nhân
		<=	Điều kiện
- Quả bom nổ khá gần. Hàm của Nho không bị sập.	=>	<=	Tương phản
		<=	Nhượng bộ

III – BIẾN ĐỔI CÂU

1. Tìm câu rút gọn trong đoạn trích sau :

Dường như vật duy nhất vẫn bình tĩnh, phớt lờ mọi biến động chung là chiếc kim đồng hồ. Nó chạy, sinh động và nhẹ nhàng, đề lên những con số vĩnh cửu. Còn đằng kia, lửa đang chui bên trong cái dây mìn, chui vào ruột quả bom...

Quen rồi. Một ngày chúng tôi phá bom đến năm lần. Ngày nào ít : ba lần.

(Lê Minh Khuê, *Những ngôi sao xa xôi*)

2. Trong các đoạn trích sau đây (trích từ truyện ngắn *Những ngôi sao xa xôi* của Lê Minh Khuê), những câu nào vốn là một bộ phận của câu đứng trước được tách ra ? Theo em, tác giả tách câu như vậy để làm gì ?

- Đơn vị thường ra đường vào lúc mặt trời lặn. Và làm việc có khi suốt đêm.*
- Thế là tối lại ra đường luôn. Thường xuyên.*
- Vỏ quả bom nóng. Một dấu hiệu chẳng lành.*

3. Hãy biến đổi các câu sau đây thành câu bị động.

- Người thợ thủ công Việt Nam làm ra đồ gốm khá sớm.*
- Tại khúc sông này tỉnh ta sẽ bắc một cây cầu lớn.*
- Người ta đã dựng lên những ngôi đền ấy từ hàng trăm năm trước.*

IV – CÁC KIỂU CÂU ỨNG VỚI NHỮNG MỤC ĐÍCH GIAO TIẾP KHÁC NHAU

1. Trong đoạn trích sau đây, những câu nào là câu nghi vấn ? Chúng có được dùng để hỏi không ?

Bà hỏi :

– Ba con, sao con không nhận ?

– Không phải. – Đang nằm mà nó cũng giẫy lên.

– Sao con biết là không phải ? Ba con đi lâu, con quên rồi chứ gì !

(Nguyễn Quang Sáng, *Chiếc lược ngà*)

2. Trong các đoạn trích sau đây, những câu nào là câu cầu khiến ? Chúng được dùng để làm gì ?

a) *Đứa con gái lớn gồng đôi thúng không bước vào. Ông cất tiếng hỏi :*

– Ở ngoài ấy làm gì mà lâu thế này ?

Không để đứa con kịp trả lời, ông lão nhòm dậy vợ lấy cái nón :

– Ở nhà trông em nhá ! Đừng có đi đâu đấy.

(Kim Lân, *Làng*)

b) *Nghe mẹ nó bảo gọi ba vào ăn cơm thì nó bảo lại :*

– Thì má cứ kêu đi.

Mẹ nó đâm nổi giận quơ đũa bếp dọa đánh, nó phải gọi nhưng lại nói trống :

– Vô ăn cơm !

Anh Sáu vẫn ngồi im, giả vờ không nghe, chờ nó gọi "Ba vô ăn cơm". Con bé cứ đứng trong bếp nói vọng ra :

– Cơm chín rồi !

Anh cũng không quay lại. Con bé bực quá, quay lại mẹ và bảo :

– Con kêu rồi mà người ta không nghe.

Anh quay lại nhìn con vừa khe khẽ lắc đầu vừa cười.

(Nguyễn Quang Sáng, *Chiếc lược ngà*)

3. Câu nói của anh Sáu trong đoạn trích sau đây có hình thức của kiểu câu nào (trần thuật, nghi vấn, cầu khiến, hay cảm thán) ? Anh Sáu dùng nó để hỏi hay để bộc lộ cảm xúc ? Chỗ nào trong lời kể của tác giả xác nhận điều đó ?

Trong bữa cơm đó, anh Sáu gấp một cái trứng cá to vàng để vào chén nó. Nó liền lấy đũa xoi vào chén, để đó rồi bất thần hất cái trứng ra, cơm văng tung toé cả mâm. Giận quá và không kịp suy nghĩ, anh vung tay đánh vào mông nó và hét lên :

– Sao mà cứng đầu quá vậy, hả ?

(Nguyễn Quang Sáng, *Chiếc lược ngà*)